

KAROLINA C.

Karolina C. je sedla na vlak istega dne, ko so časopisi oznanjali z eno samo besedo: Revolucija. Pred vablјivim kioskom s slaščicami na ljubljanskem kolodvoru je ostareli možakar kričal s hripavim glasom: „Slovenec! Berite! Peterburg, 22. januar 1905, ob 3. uri popoldne. Delavstvo koraka pred carjevo palačo. Kri teče. Car delavskih deputacij noče sprejeti.” Med zadnjimi novicami pa še: „Petrograd je v revoluciji. Celo noč so odnašali ranjence. Pri eni sami salvi je padlo 600 oseb.”

Čeprav nekoliko zaskrbljena, si je Karolina C. mislila: „Kje je Rusija, kjer se vse to dogaja! In kje Dunaj, kamor sem namenjena!” Pred njo je bila v mislih prestolnica Avstro-Ogrske, kjer so ulice širše kot na Kranjskem, hiše večnadstropne, nekatere pa imajo na pročelju okrog oken celo zlate obrobe v obliki razpuščenih venčkov. Ni dolgo tega, kar je brat Karel povedal, kar je slišal od brata Ivana, študenta na Dunaju, namreč, da je prestolnica prelepa; ampak ne le to, Dunaj je desetkrat lepši od navadne lepote in od tiste, ki jo je sprva pričakoval. Vse je krasno. Ne kot v Ljubljani, kjer je samo nekaj poslopij „hübsch”.

Potovanje z vlakom skozi zasneženo pokrajino se je vlečlo. Sedeži so bili trdi, leseni. Potniki so dremali; ko se je zdanilo, so šepetaje

kazali na ostanke zapuščenih trdnjav in gradov, komaj razpoznavnih, položenih na holmih vzdolž proge ob Muri. Govorili so o od beline zastrtih vasicah in trgih ter spraševali, na katerem kolodvoru se je pravkar zaustavil vlak.

Bruck an der Mur. Več kot pol poti od Ljubljane do Dunaja. Karolina ni že od prejšnjega dne ničesar jedla. Gospod pred njo je z nožičem rezljal koščke slanine in kruh, nazadnje pa si je privoščil še jabolko. Gledala je skozi okno. Telefonski drogovi so neenakomerno drseli mimo; tako kot je neenakomerno podrhtavala lokomotiva in z njo vagoni. Gospod je, ko se je najedel, prebiral časopis; čez kratek čas pa ga je premotil spanec. Časopis je zdrknil na tla in na strani, kjer je pisalo *Notizien*, je Karolina C. od daleč prebrala: *Hofoperntheater*: Richard Wagner: „*Das Rheingold*.” *Regie*: Gustav Mahler. Malo nižje, na deveti strani *Neue Freie Presse*, pa med *Kleine Chronik* 23. januarja 1905 še drobno novico, da je cesar sprejel prejšnjega dne (*Sonntag*) popoldne na polurni obisk nadvojvodo Franca Ferdinanda in njegovo soprogo kneginjo Sophie Hohenberg.

„Kako je vse drugače kot v Ljubljani, v *Lai-bach*, kjer poznajo ljudje v zvezi s cesarjem bolj besedico: ukaz – *Befehl*; čim bliže Dunaju si, pa so navade prijaznejše in pogovo-

ri bolj plemeniti. V zadnjem delu vagona je mešana družba razpletala o povabljenih na svečano večerjo, ki jo namerava nadvojvoda Franc Ferdinand prirediti še isti večer. Kot so prebrali v dnevniku, bo sprejel nadvojvoda vodjo generalštaba, plemenitega barona Maxa Wladimirja von Becka, generala Moriza grofa Attemsja, viteza Erwina von Krismannica, grofa Johana Nostitz-Rienecka, barona Carlosa Jacobsa de Kautstein ... nosilce visokih vojaških odlikovanj. Nemiri v Petrogradu so zahtevali posvetovanje.

Na dunajskem južnem *bahnhofu* se je vlak začel zaustavljati brez žvižganja in hrupa. Pripeljal je v veliko hišo z ogromnimi železno-steklenimi oboki in prostrano notranjostjo – *dvorom*, na *gleis eins*. Karolino C. je skrbelo, kako se bo seznanila z gospo, ki je ni prej nikoli videla, zdaj pa bo ostala pri njej za gospodinjo, morda več mesecev ali pa celo več let. Kaj, če se bosta zgrešili? Krenila je po peronu do stopnic in navzdol, kjer je pisalo *Wartezimmer*, ter čakala ob vratih, kot je bilo dogovorjeno. Pogled na dremajoče potnike jo je navdajal s strahom; bili so kot figure, zlepljene s kovčki in torbami – lesenimi, kartonskimi in usnjenimi, – ki so se zdrznile ob vsakem cingljanju, ki je napovedalo prihod ali odhod vlaka. Izogibala se je očem teh senc – oteklim od utrujenosti, pogledom, ki so jih prekrivali ovratniki. Izogibala se je sapi potnikov, ki se je strupeno širila po čakalnici. Nikamor drugam ni gledala kot proti *dvoru*, proti notranjosti kolodvora. Karolina je bila stara enaintrideset let in se je izogibala pogledom moških. Od vsega, kar označuje moški spol z veliko začetnico, bi lahko napisala edino imena svojih bratov – štiri je imela. Še najraje Ivana na Dunaju, potem Karla v Sarajevu, medtem ko z Jožetom, ki je zgodaj odšel od doma v Pariz, in Francem, ki je živel v Slavoniji, Bosni in Srbiji, ni imela veliko stikov in ji tudi nista bila tako blizu. Bratu Ivanu je pisala dvakrat, da je našla delo na Dunaju, a ji ni odgovoril. Ko se malo opomore, ga bo poiskala, si je mislila. In ga presenetila.

“Karolina? Dobrodošli na Dunaju,” jo je pozdravila gospa in čez čas dodala. “Nekam ble-di ste videti. Od poti najbrž.” Karolina je pri-kimala. Za nobeno ceno ne bi priznala, da že od včeraj popoldne ni ničesar jedla, niti pila. “Kaj bomo jedli? Kaj bomo kuhali?” se je na-smehnila gospa potem, ko ji je predstavila družino, pokazala sobo in postregla s čajem. “Navada je pri nas, da jemo veliko zelenjave; zato pa je veliko več dela s pripravo obe-da in večerje, kot če bi jedli močnato.” “Saj zato sem tukaj, da pomagam,” se je plaho nasmehnila Karolina. Gospa ji je nato poka-zala prostor, kjer je bila pralnica in kjer so sušili perilo. Likalnica je bila posebej. “Ker sta otroka še majhna, je kar veliko cunj. Veli-ko sklanjanja nad kadjo je.” “Nič hudega, saj zato sem tukaj,” je še enkrat odvrnila Karoli-na in si oblekla navadno obleko.

Gospa, tako kot številne Dunajčanke, je ho-dila s časom naprej. Karolini je pokazala knjigo Anne Fischer Dückelmann: *Žena kot domača zdravnica, Die Frau als Hausärztin*. Ta zlata družinska knjiga je bila zmeraj od-prta. Prva in druga stran sta se že nekoliko odlepili od vezave s platnicami. Gospa jo je kupila takoj, ko je pred štirimi leti izšla v Dresdenu. Kajpak da v njej niso bili le zdra-vstveni napotki, ampak tudi nasveti, kako ustreči zahtevam higiene, kemije ter izku-šnje prehranjevanja ter kuhanja. Posebej so bile razpredelnice o tem, kakšne morajo biti sestavine živeža za obstoj človeka. Gospa je bila prepričana, kot je prebrala: 50 gramov beljakovin k 500 gramom maščobe in moke (1 : 10) zadovolji prehrano človeka. Kdor enkrat na dan je meso, naj se izogiba jajc ali sirov, kdor pa zaužije več jajc ali veliko mleka, naj tisti dan ne je mesa; ob tem naj skrbi, da bo dnevno pojedel dovolj sušene zelenjave, svežega ali sušenega sadja in kan-diranega sadja vseh vrst. “Zelenjavo, kot je cvetača, grah, šparglji, gobe bomo parili ali pražili, da ne bi izgubili njihovega prvotnega

okusa,” je poudarila gospa, misleč, da ne ve bodoča služkinja ničesar o prehrani. “Zvečer naj se je malo ali nič.”

Karolina se je naučila veliko novega.

Čez dober teden, 2. februarja, je bila svečnica.

Karolina C. je že vnaprej vedela, da ima služinčad na Dunaju pravico do izhoda le vsak drugi teden, in to le sedem ur. Takrat se vsaki, delavci, obrtniki in brezdomci zakadijo v Prater in v prašni, s petrolejkami osvetljeni dvorani plešejo, plešejo; se vdajajo vinski blaženosti in v mešanici narodov iščejo košček svojega doma. Svoje domovine.

Daleč od tega, da bi Karolina C. odšla v Prater. Po nekaj dnevih bivanja je vseeno prosila gospo, če bi smela oditi v mesto. Nič drugega si ni želela, kot da vidi brata Ivana. Dve leti starejša je bila od njega. Nekoliko zaščitniška. Mar ni pravično, da – če si starejši – obračaš oči na tisto stran, kjer so šibkejši od tebe? Tako je zmeraj mislila. Sestre so se jezile. “Ivan zasluži vsakršno kritiko. Študij je opustil. Živi od tistega, kar napiše, to pa je premalo za življenje. Če že dobi kakšen honorar, ga da za stanovanje ali pa ga zafrčka. Pa toliko je obetal! Še zmeraj misli, da je Alojzijevo.”

Na misel ji je prišlo, kar je vselej znovič pripovedovala v njegovo dobro, sestra Nežika. Štiri leta je bila mlajša od Ivana, a se ga je zavedala šele, ko se je vrhniška gospoda odločila, da pojde brat v Ljubljano v šolo. Za vse življenje si je zapomnila dan, ko je bil šolski praznik, Alojzijevo. Ta dan so bili šolarji obdarovani s češnjami, pečenimi štruklji in belo kavo. Uprizorili so igro, bilo je veliko petja in deklamiranja. Ivan je deklamiral, kolikor se je sestra spomnila, pesem o domovini. Bil mu je dvanajst let, Nežiki pa osem. Z drhtečim glasom je vselej znova pripovedovala, kaj se ji je najbolj vtisnilo v spomin od šolskega praznika: “Od mojih češenj so me zmotili vzkliki in kričanje, pa

sem seveda hitela tja. Mojega brata so nosili na rokah. Stavim, da mu je bilo zelo neprijetno. Ko je ugledal mene, mi je vrgel goldinar in zavpil: ‘Mami!’ Seveda sem zdrvela na vrat na nos po klancu dol, dala sem mami denar in ji pravila, kaj so počeli z Ivanom. Mama je jokala, meni pa se je to tako čudno zdelo: saj se Ivanu ni nič zgodilo in goldinar je dobila!”

Take sestrine malenkostne pripovedi so prišle pred Karolino, ko je na svečnico 1905 iskala pot do brata, da bi ga presenetila in razveselila. Preden je stopila na ulico, ji je gospa povedala, da je Ottakring, kamor je namenjena, na zahodnem delu Dunaja in da je bil še pred dobrimi desetimi leti navadna vas. Hiše so bile, kot da bi jih priseljenci z vseh vetrov monarhije, gradili vsak na svojo in s svojo roko. Cesar je potem leta 1892 priključil Ottakring Dunaju.

1. Ottakring, okrožje Dunaja, 2012.

Tedaj je postalo prej samostojno predmestje, na željo Franca Jožefa I., šestnajsto okrožje mesta. Hitro je zaživel in se spremenilo v delavski Bezirk. Bloki, grajeni za delavce, so si postali med seboj tako podobni kot delavske halje. *Warum denn Lindauergasse? Zakaj torej Lindauergasse?* Kdo je bil Lindauer? "Najbrž politik, ali pesnik. Po njih se imenujejo ulice. Prvi gladijo in kimajo, drugi pa vzdihujejo in potihoma kujejo revolucije," je dodala gospa. Nato je pogledala v knjigo, v kateri so napisana vsa imena pomembnih maščanov, v poglavje *Adler*." Andreas Lindauer je bil v 16. stoletju *Stadtanwalt*, mestni zagovornik. Bil je od deželnega kneza imenovan funkcionar, prisoten na sejah sveta z nalogo, da bi preprečil sklepe, ki so bili usmerjeni proti knezu. Opravljal je kontrolno funkcijo. Andreas Lindauer, ki je imel svoj *Freihof* na Ottakringu, je postal tajnik cesarja Ferdinanda I. in po njem se imenuje Lindauergasse."

Hodila je in tavalala. Neznosen promet jo je begal. Avtomobili. In še več konjskih vprežnih vozil. Dvovprežnih in enovprežnih kočij. Izvoščkov. Prometne nesreče so bile – kljub dovoljeni hitrosti 25 kilometrov na uro – na dnevnem redu.

Ker je bil praznični dan, se je Karolina C. zaustavila pred cerkvijo blizu univerze. Čeravno ni bila praznje oblečena, tako kot meščani, ki so hodili mimo nje, je stopila noter. Pred Bogom smo vsi enaki, Bog je za vse dober in ima vse ljudi enako rad. V njegov hram lahko stopiš, ne glede na to, ali imaš na sebi novo ali oguljeno krilo. Spremljali so jo pogledi, kot da je iz drugega sveta. Njena drža je bila nerodna, plet, v katerega je bila zavita, predolg, klobuček, ki ga je nosila, precej iz mode. Stala je zadaj pri vratih in od daleč komajda slišala: "... Spominjajmo se tudi mi dneva, ko sta Marija in sveti Jožef odnesla novorojenega Jezusa v jeruzalemski tempelj in se Bogu obredno zahvalila za sina." Nato so brali pismo Hebrejcem. Prekrižala se je

in odšla iz množice, ker jo je stiskalo v prsih. Sveč je bilo tam toliko – desetkrat, kaj desetkrat, stokrat več kot v župnijski cerkvi Spreobrnjenja svetega Pavla na Vrhniki.

Tudi noge so postajale vse težje. Komaj jih je premikala. A je ostala vseeno trdno odločena, da bo poiskala Ivana. Presenetila ga bo. Kako se bo začudil! Vsak napor je malenkosten v primerjavi z izpolnjeno željo, ki jo ure in dneve gojiš v sebi.

V drugem nadstropju v Lindauergasse 26, pred stanovanjem na številki 19, je postala. Popravila si je lase, si pogladila krilo in pri steklenih vhodnih vratih potrkala. Odprl je fantek, ki je komaj dosegel kljuko. Vprašala ga je za Ivana in pokazal ji je sobo. Stopila je noter, misleč, da je brat notri. Tam pa sta sedeli pri mizi dve ženski pri šivanju.

"Kaj pa bi ... koga pa iščete?" Karolina C. je bila tako zmedena, da ni mogla drugega reči kot: Ivana Cankarja. Nazadnje je izvedela, da ga ni doma. Kaj pa njegova soba? Ženski sta pokazali na vrata, ob katerih sta bili na obeh straneh žametasti draperiji in odvrnili s hladnim glasom: "Tukaj."

2. Dunaj, Lindauergasse 26, 2012.

Soba je bila kot vse študentske sobe. Zadaj ob steni postelja, ob oknu miza, pred mizo stol, ob vratih zofa. Na polici Mayerjev *Konversations-Lexikon*. Na stenah ornamenti, ki

so pomagali času, da se zabriše in dobi večnostno obliko ter vsili domačnost in udomačenost. Karolina C. je sedla, njene noge – kot da bi se zmeščale in se počasi sestavljale z njenim telesom, tako je bila utrujena. Čakala je ob slabotni nočni luči v kabinetu in zrla na mizico, kjer so bili Ivanovi rokopisi, besede in stavki, napisani istega dne, preden je šel ven. Morda na večerjo, morda na čaj. Njegova drobna pisava, tako drobcena, da bi je ona ne mogla brati, saj so jo že od šole naprej bolele oči – to je bila njena največja bolečina – pisave res ne bi mogla brati, prepoznala pa je njegov rokopis po posebnem vonju črnila, s katerim je pisal. Ura je bila skoraj 10, potem pa se je zbala, da bo gospo skrbelo, če je ne bo doma do polnoči. In je odtavala nazaj v 18. Bezirk, v Währing, kjer je zdaj živel. V predmestje z imenitnejšimi hišami, kot so v Ottakringu, na severozahodu Dunaja, ki se je prav tako leta 1892 priključilo Dunaju. Spotikala se je ob granitne kocke in štela drogeve plinske razsvetljave, dokler ni prišla do novega, tujega doma.

Spala ni veliko. Zjutraj, že ob pol sedmih je pri gospejinih vratih pozvonil poštar. Ekspres karto je Karolini pisal Ivan. Takole brez "draga sestra", takole brez vljudnostnih besed:

"Kaj udaraš v tuje stanovanje k tujim ljudem, ako prideš jutri, ti bodo vrata zaklenjena. Ne maram te videti. Ali ne veš, da sem jaz v uboštvi, da so mi ti ljudje, ki si prišla k njim (kakor iz Rovt), dali nocoj kakor navadno večerjo? Veš, da vam zato nisem pisal, ker imam sam komaj za cigarete. Ali veš, v Ljubljani bi ti lahko povedali, da imam nad tri tisoč kron dolga, ki ga najbrž nikoli ne bom plačal. Vi imate roke, lahko vam, jaz imam samo glavo, in s to glavo si prislužim komaj par dobrih črevljev. Ivan."

Tako je Karolina C. doživela svečnico in dan po svečnici leta 1905.

Dvanajst dni po Karolininem obisku na Lindauergasse 26 je pisal Ivan v Ljubljano zupniku in založniku Lavoslavu Schwentnerju 166. pismo. Za dela, ki jih še ni napisal, je prosil 100 kron, v svoje račune pa je vpletel sestro: "Pomisli namreč, kaj me je doletelo. Ker se moje ime velikokrat imenuje, čeprav ne zmirom s posebno častjo, mislijo moji ljudje, da se kopljem v bogastvu in tako mi pride prejšnji teden sestra iz Istre na Dunaj. Tako sem zdaj v velikih potrebah, in to je vzrok, da Te prosim večjo vsoto, nego sem nameraval."

Menda Ivan ni mislil, da je prišla Karolina k njemu po kakšno krono!? Ko se je sklanjala nad kadjo, prala gospejino in otroško perilo, ta in naslednji dan, se je milnica, s katero je ožemala posamezne kose, enega za drugim, mešala z njenimi solzami, ki so še bolj zaslepile njene že tako bolne oči. Kolikor bolj je razmišljala, manj je mogla razumeti sama sebe in brate. "Moji bratje, to mi je bilo do sedaj največji ponos, kar pomilovala sem dekleta, ki nimajo bratov, da ta občutek ni bil sebičen, se vidi po tem, ker mi od mojih bratov do sedež nobeden ne enega vinarja ni dal ...", je – kakor je vedela in znala, nerodno – brez vejic, pik in velikih začetnic, čez kakšen dan pisala bratu Karlu. "Ivana je požrlo veliko mesto, in za enim umirajočim je dobro en očenaš zmoliti, in ne ga opravljati. Bog ve, v kakšnih razmerah živi *k tistim ženskam*, da želijo, da se jih ne moti. In jaz sem upala da se bo dal pogovoriti in iz Dunaja šel," je še dodala.

Kako lahko veliko mesto požre človeka, ko pa je v njem vse prelepo? Pri cesarskem dvoru sedita princ Evgen in nadvojvoda Karol z visoko povzdignjeno zastavo na iskrih konjih, in to v nadnaravni velikosti! Kako široke so ceste, na primer, ravno na Ringu! In parki, da lahko ležiš na travi in ne ostaneš ves povaljan in zelen. In kavarne, kjer se lahko pogrezneš v rdeč žametast fotelj ali

3. Segantinijeva slika Hudobne matere, nastala leta 1894.

sediš na elegantnem tohnetu in bereš časopise! Recimo: *Die Zeit*. In razstave. Klimt. Schiele. Zlasti so dobri Italijani. Segantini. Toda Karolina je bila prepričana, da je v takem velikem mestu samo potem lepo, "ako se ima koga svojega, da se gre lahko ž njim ven". Tudi zato, da se "prec ne izgubi". "In človek je med vsem tem ljudstvom, ki se rine zmerom po ulicah, navadno sam. Jaz ne poznam nikogar, in mene nobeden." Ta edini svoj, najbližji v rodu, pa jo je zdaj zavrnil. Ta, ki ga je ničlikokrat sama od sebe, ne da bi je kdo nagovoril, branila, kjerkoli so ga opravljali. Opravljali pa so ga grdo, doma in celo v časopisih! Sestre so se poročile, njo pa ni nihče od njenih pozdravljal z dobro jutro, dober dan. Zato je potihoma upala. Zelo je upala in želela, da bi jo vzela k sebi, bodisi Ivan, bodisi Karlo. Gospodinjala bi, tako kot zdaj služi tujim ljudem. Škoda, da je prišla na ta zaprašeni Dunaj, ki te kar stisne in razje, če ne poznaš nikogar. Mar bi odšla v Dalmacijo, kjer je sonce. Ali pa dala oglas, kakršnega je na dan odhoda iz Ljubljane videla v Slovincu: „Dobro izurjena in poštena kuharica želi dobiti službo, posebno pri kakem g. duhovniku na deželi ali tudi v mestu. Naslov pove upravništvo Slovenca.“ Tako bi

vsaj ostala na Kranjskem ... kjer ne bi nihče pošiljal za njo ekspresnih kart ... da prihaja na obisk "kakor iz Rovt".

Ne mraz, ne prah, ampak neudomačenost in jezik sta ji bila tuja. Hvala in prosim sta natančno zamenjali besedici: *Danke* in *Bitte*, pri čemer se je moralo zaznati, da sta izgovorjena dva t, kot se prilega govoric v meščanskem *Nobelbezirku*. V Währingu je čutila svežino vetra, ki je pihljal sem od Dunajskega gozda; vzdušje je bilo tam svobodnejše kot na Ringu. Toda ob praznikih in nedeljah jo je, če je šla ven, dušila lepota parkov in vrtov, žuborenje vrelcev in temnih potokov, pomešano z govorico ljudi z vseh strani neba. Nekatere so že tedaj prežemali zvoki s severa, z Wacht am Rhein; časopisi so spodbujali k praznovanju Schillerjeve stoletnice smrti "v vseh krajih, kjer bije nemško srce". Tu pa tam je bilo slišati pozdrav: *Heil*. Tega si ni znala razložiti.

Tista ekspresna karta. Karolina tega Ivanu ni metala naprej, kakor je imela navado reči, ampak jo je priložila k nemilim spominom, „kateri vstajajo ponoči iz grobov, kedar je vse tiho, in spanje noče priti“. Tako je čez kakšen

mesec pisala Karlu: "Torej tista karta ga je vendar malo pekla, in tako je prišel en parkrat zaporedoma k meni."... "Na njegovega godu dan bila sem pri njemu, kupila sem mu bila en vrč za pivo, čakala sem nanj precej časa, nato je prišel vinjen, bil je vrča zelo vesel, torej od takrat ga še nisem videla, tje ne maram hoditi, zdi se mi da stoji popolnoma pod voljo *tistih žensk*, da one ne vidijo rade, če me obiše, je gotovo. Jaz vzamem sicer sedaj vse take stvari precej hladnokrvno."

Tako je Karolinino srce poskušalo postati kamen.

Dobrih sto let po teh dogodkih je postal Dunaj Sloveniji spet blizu; bliže vsekakor, kot je bil med obema vojnama in takoj po drugi svetovni vojni. Tako, da so nekateri pisali celo knjige ali pa o tem govorili po televiziji: *Slovenci in Dunaj*, *Slovenci na Dunaju*, *Slovenci kot dobitniki Knaflöve štipendije*, *Slovenci in Korotan*, *Slovenci v Korotanu*, *Slovenci v Burgteatru*, *Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas*. Toliko let skupnega življenja pod isto krono! Nič čudnega; ne le Slovenci, cel svet se je zgrinjal na Dunaj, če ne drugače okrog bleščave vsakoletnega novoletnega vzdušja med stojnicami pred parlamentom. Pa še pomladi, poleti in jeseni. Na tekaškem maratonu, na poletnih predstavah pred mestno hišo, v galerijah. Cel svet bi se rad čim prej seznanil z dunajsko secesijo, s širokimi ulicami na Ringu, s Hofburgom ... In poskusil vsaj kakšno od Mozartovih kroglic. Mene pa je zanimalo, kaj se je dogajalo s Karolino in *tistimi ženskami*, ki po njeni presoji niso rade videle, da bi se videvala z bratom. In kaj je bilo z Ivanom, ki je po dolgem obotavljanju nazadnje sklenil svoje dunajsko obdobje in se poslovil od mlajše od *tistih žensk*, pri katerih je stanoval: "Danes ti bom pisal." "Šele v soboto boš dobila en lep pozdrav." "Veliko prisrčnih pozdravov." "Po dolgem času boš dobila še en lep pozdrav. Jutri pismo." "Jutri, upam, Ti bom lahko pisal." In nekaj mesecev kasneje – okoli 7. ok-

tobra 1910: „Najprisrčnejše pozdrave“. Torej: "Herzlichste Grüße." Tako pač kot ljubimci začenjajo, polni pričakovanja, svoja ljubezenska razmerja in jih, ko čutijo v sebi premalo ognja, s podobnimi pozdravi tudi končajo.

Ko je prišla Karolina pozimi 1905 na obisk k bratu, k Löfflerjevim na Lindauergasse 26, je imela mati Albina 40, njena hči Steffi pa 18 let. Najprej se je nameraval poročiti s prvo, ki mu je vračala skrb za njeno družino s hvaležnostjo in ljubeznijo, nato pa je obrnil oči k Steffi. "Ko je prišel k nam, je bilo komaj enajst let življenja za mano. In potem se je vse bolj ukoreninjal v naš dom. Sprva je hodil molče skozi našo sobo, polagoma pa se je vse bolj ustavljal v njej, dokler mu ni nekega dne mati pogrnila pri naši mizi. Poljubljal me je že kot otroka tu pa tam. Celó rad. Saj tolikokrat ni bil trezen!"

Natanko leto dni pred slovesom od Steffi in Dunaja je Ivan, med obiskom pri Karlu v Sarajevu, v drugem nadstropju svetega Kaptola, opisal svoje grešne misli: "Včeraj ponoči sem se prebudil, slišal sem šum in verjel, da si se ti pomaknila v postelji. Hitro sem prižgal luč – o Jerum! Pred mano je zevala velika prazna soba, na okna pa je udarjal dež. Dolgo nisem mogel nazaj zaspati ..."

Še nekaj, prav nič podobno sanjam, je Steffi lahko prebrala v uvodu istega pisma: "Nikakor ne more biti res, da si zastavila verižico. Tukaj Ti pošiljam denar, da jo odkupiš. Tukaj ne potrebujem veliko."

Minilo je nekaj časa, ko je pojasnil, v kakšni harmoniji je z njim živel družina Löffler v Ottakringu, kako so se prebijali skozi življenje in – kako je postal socialist:

"Živel sem takrat v šestnajstem okraju dunajskem, ki je ves podoben eni sami ogromni delavnici. Ta okraj ni samo trdnjava socialne demokracije, temveč obenem dom uboštva in jetike. Tam sem gledal dan za dnem stvari, ki bi morale tudi duševno plitkega in v

srcu revnega človeka siliti k premišljevanju. Krivičnost družabnega ,reda' se je kar na cesti razkazovala in razmahovala v vsi svoji brezsrarni goloti. Pozimi, v mrazu in snegu, so metali na ulico družine brezposelnih delavcev in ,samosvojih', stradajočih malih obrtnikov. Videl sem človeka, ki je brez zavesti obležal na tlaku; mislili so, da je žganja pijan; ko so poklicali rešilni voz, je zdravnik dognal, da se razcapani jetičnik ni bil zgrudil vsled pijanosti, temveč vsled gladu. A še na cesto mi ni bilo treba stopiti, če sem hotel gledati bedo in skrb in krivico. Stanoval sem pri šivilji, ki je izdelovala kravate za moške; delala ni sama, vpreženi so bili tudi njeni otroci, koj ko so prišli iz šole pa vse do noči. Zaslužila je po petindvajset do trideset krajcarjev za ducat kravat. Če pa je bil trgovec čemeran, ker je slabo spal, je odtegnil, kolikor je hotel, zato ker je bilo lačnih delavk na izbiri. In kljub vsemu je za silo izhajala – pozimi; toda poleti, ko ni bilo dela, je romalo v zastavnico, kar je moglo romati; najprej ponižni ,luksuz' delavke, prstani in uhani, naposled pa obleka in perilo – kos za kosom. To družino so smatrali sosedje za ,boljšo', najbrž zato, ker je vsaki dan obedovala, ker se je spodobno oblačila in ker ni bila jetična."

Frau Löffler, Albina Löffler je za silo izhajala in skrbela za Steffi, Willija in Alfreda. Amalija je umrla že leta 1902. In ko Ivana, po vrnitvi iz Sarajeva in po prepovedi uprizarjanja *Hlapcev* v Ljubljani, ni bilo na Dunaj, se je v odgovoru na številna pisma matere in hčere spraševal: "Zakaj sem proč od Dunaja?" Tožil je Steffi. "Tam si ti v moji bližini in vse je urejeno ... Tukaj mi vse manjka." Še nadalje je skrbel za dunajsko družino: "Če boste v stiski," je pisal materi Albini, "prodajte moj leksikon. Žid bo že poskrbel za to. Saj ne potrebujem te navlake. Toda vseeno počakajte do ponedeljka. Morda bo do takrat kaj dospelo in pomagalo Vam in meni na drugačen način."

Pred otroci sta se vikala. Herr Cankar, ga je klicala gospa Albina. Sicer pa sta se tikala. Podaril ji je vse svoje knjige, ona pa je skrbela zanj. Najprej je imel pri družini samo sobo in zajtrk, kasneje pa celotno oskrbo. Branila ga je, ko so ga napadali z *večnim študentom*. Bila je bolj razgledana in razumevajoča kot Steffi, s katero se je intimnejše zbližal najbrž leta 1904. "Liebe Mutter," je odslej pisal Ivan. "Ne jezite se. Saj veste, da ne pišem rad, kadar ne gredo stvari tako, kot si želim ..." Razmišljal je, da bi veliko bolj zdravo živeli, če bi se vsa družina skupaj z njim preselila v Trst, kjer je podnebje milejše, bolj zdravo in kjer bi tudi Steffi dobila porjavel in veder obraz.

Karolina, ki je bila sicer že od majhnega najbolj podobna bratu, ni mogla razumeti – te navezanosti. Te predanosti fantastičnim načrtom, ki jih je ustvarjal z družino, in poštenosti, ki jo je Ivan kazal do Löfflerjevih. Zato je užaljeno potožila Karlu, da stoji Ivan popolnoma pod voljo *tistih žensk*. Tiho Karolinino pričakovanje, da bi brata odvrnila od nemirnega življenja in od Dunaja, se je razblinilo. *Tisti ženski* sta prevzeli njeno vlogo. Branili sta ga, če ga je kdo žalil, in ga opravičevali, kot nekdanj Karolina. Bedeli sta nad njim, ga razumeli tudi tedaj, ko ni držal obljube, da se bo odmaknil od *viteza Rumflasche*, ga bodrili, kadar od nikoder ni bilo navdih za pisanje in ne denarja. Ga zapeljevali in prepletali njegovo življenje in delo s svojimi skrbmi. Ga poslušali in se z njim smejali. To je bil dom.

Poletje 1905. Dunaj se je navzel megličaste-ga težkega zraka, ki se je med ulicami mešal z vonjem konjskih fig in bencinskih hlapov. Nemštvo je slavilo 21. junija sončni solsticij. Znaki: plavica, podoba runa, pozdrav *Heil*, nemške bojne pesmi. Slavili so boginjo Ostaro. Umetnost je postajala *volkisch*, dunajska Moderna je izločala, kar je bilo *internacionalno* in *židovsko*. Schönererjanci so stopili na ulice.

Ob koncu julija je Ivan pisal Karlu, da bo ostala Karolina tam le še štirinajst dni: "Ne prenese dunajskega prahu, ki se je meni tako priljubil." Zdaj se je pokazalo, da je imela Karolina prej čisto prav, ko je zapisala, da je Ivana požrlo veliko mesto. Sama je sicer ostala v Währingu še nekaj mesecev.

Dunajsko vzdušje – umetnost, gledališče, kavarne in časopisi ob tem – revija Jugend. Mladost je življenje, Jugend. Mladost je barva, oblika in luč. "V nji so se zbirali slikarji, risarji in hipermoderni pesniki," je opisoval Ivan. "Vsak teden, ko izide [Jugend], spumpava z Župančičem toliko denarja, da moreva v kavarno in čitava. Iz nje diha pravo moderno življenje: ironija, sarkazem; poleg tega mistična dekadentska poezija in bizarnost v risarijah."

4. Jugend, tednik za umetnost in življenje, ki je začel izhajati v Münchnu leta 1896.

Čisto nov svet, nove ideje, nova imena. V kavarnah je sicer še prisegal na naturalizem – gospe Albini je podaril Zolajevo Nano in tudi

njo seznanil z naturalizmom – vse bolj pa ga je prevzemala moderna. "Od naših pesnikov bi lahko šteli za modernega edino Aškerca," je sprva razlagal omizju. Vsrkal je Maeterlincka, Dehmle, Liliencrona. V kavarnah so, uokvirjeni z držali, vabili k branju časopisi in revije: Neue freie Presse, Die Zeit, Neue Revue, Wiener Rundschau, Simplicissimus, Wiener Allgemeine Zeitung ... z idejami Hermana Bahra je bila prepojena vsa dunajska moderna literatura in zlasti publicistika. Nekaj čisto drugega, širšega, kar bi mogel najti v Ljubljani, kjer si našel Slovenca ali Slovenci narod prosta za branje – kvečjemu v Unionu. Pogovori o prebranem v dunajskih kavarnah so se ponavadi zavlekli ... Ni čudno, da ga je Karolina nekajkrat čakala na Lindauergasse številka 26. Zaman.

Kavarna je bila več kot pitje kave ali čaja. Tisti Peter Altenberg, pravzaprav Richard Engländer, ki je pisal članke, skice, novele in drugo, je včasih tam kar prespal. Kajti Kaffehaus, kaj je, če ne to: Kaffehaus, ki jo je kasneje ovekovečil prav Altenberg tudi s pesmico.

Skrbi imaš, naj si bo ta, naj si bo tista - - -
v kavarno!
Ona ne more priti k tebi iz kakršnegakoli,
četudi še tako,
verjetnega razloga
- - - v kavarno!
Strgane čevlje imaš
- - - kavarna!
400 kron plače prejemaš in zapraviš 500
- - - kavarna!
Vzorno varčuješ in si ničesar ne privoščiš
- - - kavarna!
Uradnik si in želiš postati zdravnik
- - - kavarna!
nobene ne najdeš s katero bi se lahko ujela
- - - kavarna!
Duša kliče po samomoru
- - - kavarna!

5. Kavarna Hawelka na Dunaju. Cankarjev krog literatov se je sicer zbiral sprva v gostilni Eder, v kavarni Stahlener in Fin de siècle pa tudi v Pratru.

Ljudi sovražiš in zaničuješ in vendar jih ne moreš pogrešati - - kavarna! Nikjer več ne moreš dobiti posojila - - kavarna!

Kaffehaus ali pa *Gasthof*. Ne enega, ne drugega Karolina ni odobraval. "Čudno res, da človek skoro do 30. leta hodi okrog, in misli, da živi, a vendar samo sanja," je pisala Karlu, pri čemer se ve, na koga je mislila. „Ako bi pred en par leti prišla na Dunaj bi gotovo Ivanu na vse pretege prigovarjala da naj si vzame svoje stanovanje, in mu bom jaz gospodinjala. Vidiš danes mu pa ne ..."

Pa tudi tisto ukvarjanje s politiko, za katero je bil kot majhen še čisto neveden! Čudila se je, da je kar naenkrat postal apostol dr. Janeza Evangelista Kreka in njegovih Črnih bukev kmečkega stanu. Opravičeval se je nato, da je v zgodnjih dunajskih letih z begom iz puste vsakdanjosti v lepšo poezijo kazal nezadovoljstvo z javnim življenjem. Ta grenka nezadovoljnost se je nekje morala izliti in našla si je strugo, našla si jo je v literaturi. Tedaj je še verjel, da socialna demokracija na debelo in vsak dan posebej izdaja ‚narod‘ - katerikoli ‚narod‘, ali pa kar vse skupaj. Verjel je celo dunajskemu županu Luegerju, ki je govoril *Die Leute, die am ersten Mai in den Prater ziehen, sind lauter Lumpen!* Ljudje, ki se za prvi maj zgrinjajo v Prater, so zgolj lumpi.

6. Naslovnica satiričnega časopisa *Simplicissimus*, ki ponazarja Duh časa leta 1905.

Končno so se Ivanu odprle oči in postal je socialni demokrat. Razložil je organiziranega delavca od ‚divjaka‘ po hoji, po obleki, po obrazu, ki je morda že sam okusil, kaj da se pravi brezposelnost in beda. Zdaj je videla Karolina Ivana takšnega kot takrat ob šolskem prazniku, ko je deklamiral pesem o domovini. Njegovo drobno jabolko na grlu se je dvigovalo, široko razprte oči so žarele od posebnega ognja. Vrhničanom je, ko so gledali enajstletnega fantka s klanca pod sveto Trojico, kako lepo deklamira o domovini, seglo v srce; začutili so še bolj, da imajo tudi sami domovino v srcu. Saj res, da je domovina kot materina solza. Je pa tudi kot materin nasmeh. To ve vsakdo.

V začetku novembra 1905 se je iz Sarajeva oglasil Karel. Da prihaja na Dunaj. "Z veseljem te pričakujem," mu je odpisal Ivan in dodal: "Povod, ki Te kliče sem, je seveda nekoliko čuden. V teh burnih dneh, ki jih živi država, bi imeli lahko tudi ‚katoliki‘ druge skrbi, kakor jih imajo. No, o tem in še mnogo drugem bova govorila ustno."

Povod, zaradi katerega je pripotoval Karel na

Dunaj, je bil V. avstrijski katoliški shod. Že 12 let ga ni bilo. Zdaj pa so postali schönererjanci s svojim nemškim nacionalizmom, socialnimi reformami, antiliberalno demokracijo, rasnim antisemitizmom in *Los von Rom* tako glasni, da se je zdelo tudi krščansko socialno delavski stranki potrebno, da

se postavi na svoje okope. Ivan je zato spod-
bodel Karla, češ, katoliki bi lahko imeli zdaj
druge skrbi. Presenečeno je gledal, ko je 18.
novembra 1905 v dnevniku, na prvi strani
krščansko-socialnega *Arbeiter-Zeitung* bral
razglas, ki je bil podlaga za delo katoliškega
shoda.

7.

Krščanskosocialnemu delavstvu Avstrije!

Že več let v vrstah ljudstva v Avstriji odmeva klic po splošni enaki in neposredni volilni pravici.

V redko kateri drugi državi nosi volilni sistem tako močno žig privilegiranja posameznih razredov v povezavi z najbrutalnejšo brezpravnostjo delovnega ljudstva.

Veleposest in v gospodarskih zbornicah vladajoči kapitalizem se veselita predpravi-
ce, ki jima omogoča, da preprečujeta vsako
delo v korist ljudstva. Nasproti njima stoji-
jo široke ljudske množice, ki morajo nositi

bremena te države; imajo pa volilno pravico, s katero jih hočejo preslepiti o njihovi popolni brezpravnosti, saj ta pravica omogoča komaj omembe vreden vpliv na zakonodajo.

To stanje je postalo tako neznosno, da njegovega nadaljnjega trajanja ni mogoče več prenašati.

Krščankosocialno delavstvo Avstrije je na podlagi teh spoznanj že pred leti brez zadržkov sprožilo boj za splošno enako in neposredno volilno pravico, ta boj pa predstavlja sestavni del njegovega programa.

V tem trenutku, ko je volilno vprašanje v ospredju javnega zanimanja, je krščansko-socialno delavstvo trdno odločeno z navdušenjem in akcijo narediti vse, da ljudstvo dobi svojo pravico.

Ob tej najslovesnejši izjavi z bolečino obžalujemo, da je ta sveti boj socialdemokratska stranka s pobalinskimi izgredi in revolucionarnim hujskanjem oskrunila. Kdor hoče pošteno služiti svobodi in pravici ljudstva, se mora izogniti vsemu, kar bi dajalo vsaj navidezno upravičenje odporu nasprotnikov.

Na podlagi teh razmislekov bo krščansko-socialno delavstvo sodelovalo pri splošnem delovnem miru kot demonstraciji volje ljudstva.

Glede na obžalovanja vredne revolucionarne težnje socialdemokratske stranke ne more biti govor o sodelovanju pri demonstracijah, ki jih prirejajo, vendar pa bo krščanskosocialno delavstvo na lastni prireditvi pokazalo, da ni pripravljeno več trpeti političnega brezpravlja. Naj živi splošna, enaka, neposredna in tajna volilna pravica!

Ivan je opazil, da imata krščanskosocialna in socialnodemokratska stranka podobne politične cilje. Obe se borita za splošno in enako volilno pravico. Usmerjeni sta proti kapitalizmu in izkoriščanju delavcev. Stojita pa ena proti drugi sovražno in se obtožujeta. Tako tudi članstvo: rokodelci, kmetje, mali obrtniki so v boju proti industrijskim delavcem in obratno. Koliko grdih besed!

“Si bosta takole, kot ti dve stranki stala nasproti tudi brata?” se je zbal Karolina, ki je bila tako ponosna na oba. Ivan je imel za seboj že več kot deset knjig, Karel pa več člankov in diplomu Teološke fakultete v Sarajevu. Na Dunaj je pripotoval, da bi poročal o V. avstrijskem katoliškem shodu.

V poročilu za list Vrhbosna je pokazal Karel veliko navdušenja nad vodjo krščanskih demokratov in županom dr. Karlom Luegerjem: “Tega dunajskega velikana, ki je osivel v boju proti Židom, za krščanstvo cesarske prestolnice, so vsi pozdravljali: ‘Hoch Lueger!’ Tudi sam je, v imenu redakcije Vrhbosne prenesel shodu pozdrave katoličanov iz Bosne. Potožil je, da je položaj katolikov v Bosni žalosten, potožil je tudi, ker zastopniki v delegacijah, kot tudi avstrijski katoliški tisk tako malo skrbijo za interese bosanskih katolikov. Udeleženci kongresa so z veseljem sprejeli novico, da bo z novim letom v Sarajevu začel izhajati dnevnik, ki bo izražal katoliška stališča in bo zastopal interese Hrvatov v okupiranih deželah.” Tisti, ki so bili na strani nadvojvode Ferdinanda, so ploskali. Karel je povedal še nekaj, česar pa sam v Vrhbosni ni objavil. Namreč da je *slikal žalostni položaj bosanskih katoličanov, koder se primeri celo, da mohamedan cenzurira katoliški list katoliškega škofa*. Nič ni govoril, da ima v Bosni in Hercegovini, ki jo je okupirala Avstro-Ogrska, uradno še vedno suverene pravice – v okviru Osmanskega cesarstva – sultan. In da bo interkonfesionalno bošnjaštvo potisnjeno na stran ter da bo deželna vlada ukinila bosanski

jezik. Odslej se bo imenoval srbohrvaški.

Karel je spal pri Ivanu, saj je bil v njegovem kabinetu poleg postelje še en divan. Steffi in gospa Albina Löffler sta ga posebej povabili in se izkazali z ljubeznivostjo. To je bil povsem drugačen sprejem kot takrat, ko je prišla k njim Karolina. Bolje je, da se to pozabi. Volnene nogavice, ponošeni čevlji, krilo, ki si ga je sama sešila, klobuček malo že iz mode, slaba nemščina in zaradi vsega tega – zadrega. Od česa človek hitreje pogleda, če ne od revščine drugega. Karel pa je bil urejen gospod, z bleščečo prihodnostjo. Lepo je tudi govoril. In ni kazal zaskrbljenega in bledečnega obraza kot Karolina. “To je moj brat, duhovnik v Sarajevu,” ga je predstavil Ivan. Če bi predstavil sestro, bi moral reči: “Karolina, služkinja pri neki družini.”

Ivan se je postavljaj z bratom, Karoline pa se je sramoval. Tako malo je vedel o njej. Karolina ni nikoli opisovala podrobnosti iz svojega življenja, kot je to počel sam. Že zato mu je bilo lažje živeti, ker je pisal. Pisal je o sebi in bližnjih, čeravno je res, da je kdaj tudi koga užalil. Karolina ni nikogar žalila, pomagala pa vsem. Ni se spuščala, kot sta se Ivan in Karel, v politične neumnosti. Kako pa naj bi se? Najprej zato ne, ker je bila ženska – ženske niso imele niti volilne pravice, kaj še kaj več. Drugič ne zato, ker – odkar so umrli mati – ni imela doma. In ko nimaš doma, lahko samo še tavaš po tem božjem svetu. In nihče ne da nič nate. In ti ne zaupa.

Vse težja in težja so bila zanj tudi dela *poslov*, kot je znala reči; sklanjanje nad pominljivim koritom, zgodnje vstajanje in kurjenje peči, kričanje in spakovanje otrok, ob čemer ni bilo nikogar, ki bi ga lahko pozdravila z dober dan ali bi lahko kako drugače spregovorila z njim besedo v svojem jeziku. Včasih je bila skupaj z družino povabljen na izlet v bližnji Dunajski gozd. Pred krčmami so sedele družbe, pijani možje so se pridušali: “To je prava pot. *Reinheit des Blutes*

und der Rasse. Čistost krvi in rase. Nismo vsi za skupaj.” Karolina ni vedela, kako naj to razume: Čistost krvi in rase! Kri vendar ne more biti čista. Saj ni voda. Zmeraj je malo lepljiva, gosta; za njo ostane madež, ki ga zlepa ne odstraniš. Tudi tisti nedeljski izletniki pri Dunajskem gozdu so dali prav dunajskemu županu Luegerju, ki je v dolgih letih županovanja takole osvojil Dunaj: „V nacionalnem pomenu besede to ni več glavno mesto Avstrije; to naj bo nemško mesto, pustimo, da tako ostane.” Ali pa: “Dunaj je nemški in mora nemški tudi ostati.”

“Kaj pa tujci?” se je spraševala manjšina za enim od omizij.

“Židje. Slovani in meščanci nimajo kaj iskati v prestolnici. V tem pogledu ima dr. Lueger kar prav.”

Ko je izvedela, kdaj se bo Karel vračal z Dunaja, se je dokončno odločila, da zapusti družino v Währingu in z njim odpotuje v Ljubljano. Tudi zato, da bi vsaj malo spravila v red očeta. Sestri sta ji pisali, da se zadnje čase čisto osamel potika po Vrhniki.

Na kolodvoru je Karel kupil za na pot nekaj časopisov. “Kaj bi pa ti brala?” Karolina si je

zaželela, da bi imela zadnjo številko *Illustrierte Wäsche Zeitung*. Revijo, ki jo je včasih listala pri gospe v Währingu. Notri niso bili le kroji za perilo, ampak tudi kroji za predpasnike, spodnja in zgornja krila. S kakšnim veseljem je obračala list za listom. Ženske vemo, koliko žlahtnosti je v potezah krojev in skic. Čeprav so se takrat že vsenaokrog na Dunaju prepirali: obleka naj nima volančkov, čim manj okrasov, vsekakor pa naj se ženske rešijo tistih povezanih in *zašniranih modrcov*. Zadnje pravilo je glasilo: *Nemške žene in dekleta naj se pri oblačenju izogibajo vsega, kar je modno in zapeljivo. Naj bo enostavno, pri tem pa vendarle okusno in nemško.* Ne gre za to, da bi imela Karolina namenoma rada volančke. Veselilo jo je le, kadar je lahko izvezla kakšen ovratnik ali manšete in jih dodala k obleki. Prišla jih je sama.

Tam neke pri Wiener Neustadt je zmotila Karla, ki je prebiral Wiener Montags Journal: “No, vidiš, ti bereš o tem, kaj se dogaja v Rusiji. Ko sem januarja zapuščala Ljubljano, je bil klic iz Petrograda: Revolucija! In zdaj, spet. Revolucija. Zadnja novica je, vidiš, da so Petrograjčani preživeli to noč mirno in imajo pred seboj eno upanje!”

“Bral sem že, da je ruski car obljubil razširitev volilne pravice na dumo. To je sprožilo velike delavske demonstracije po vseh večjih mestih monarhije; naš cesar se je zato že odločil, da bo začel državni zbor v naslednjem sklicu razpravo o morebitni volilni reformi.” Čez čas pa jo je vprašal: “Si kaj lačna? Steffi nama je zavila trdo kuhana jajčka in dodala pohane šnite. ‘Te ima menda Ivan posebno rad.’”

”Res, ja. Ampak ne namočene v mleku, ampak v vinu.” Še naprej sta se pogovarjala o bratu, dokler se ni Karel spomnil: “Tudi Ivan se ogreva, da bi sodeloval pri volitvah, ko bodo razpisane, in postal volilni kandidat na Kranjskem.”

“In bo morda ostal v Ljubljani, za zmeraj ... Upam.”

8. Fragment iz revije *Illustrierte Wäsche Zeitung* leta 1907.

Kratko dunajsko srečanje je zližalo Karolino z obema bratoma. Ivan je postal skrbnejši. Od honorarja, ki mu ga je poslal prijatelj in založnik Schwentner decembra 1905 za Martina Kačurja, je takoj odvojil desetaka in ga poslal na Vrhniko. "Dragi brat!" se je zahvalila. "Tvoj denar gotovo še nikdar ni napravil takega utisa kakor sedaj. Jaz sem ravno obupala nad Bogom in ljudmi, ko je pismonos prišel, skuhal sem bila zadnji krompir, in sem rekla, kakor si mi ti o Župančiču pravil: sedaj se pa vležem, in ne vstanem, dokler od kod kaj ne pride; in prišlo je, srčna ti hvala. Jaz bi poslala kaj več, ali bili smo tako v kleščah, da je ta desetak šel kakor bi pihnil vanj, sploh si pa to lahko sam misliš. Ako mi boš res še en petak poslal, torej bo ta ravno za pot v Polo, že sem mislila da bom morala peš iti tja, kajti da moram tja se razume samo ob sebi, ne morem Francke ob njeni najhujši uri pustiti same, ne bi morala ne spati, ne jesti od skrbi.

Želim vam vsem skupaj prav Veselo novo leto, potic letos ni, mi jih tudi nismo imeli, za veliko noč upam, da jih bom napravila, in Tebi poslala brez da bi te morala prej za denar vprašati. Srčni pozdrav gospej Löffler, in Štefki tudi od očeta, – sestra Karolina."

K zahvalnemu pismu je dodala paket s pojasnilom: "To je domač ješpren že s fižolom zmešan reci gospej Löffler da ga mora že pri zajuterku pristaviti če ne nebo mehak to je za dvakrat dovolj in notri naj dene eno klobaso, in še družega, kakšne kože od špeha, ali kaj družega takega."

Naslednje leto marca je Karolina dobila zaposlitev in ji ni bilo treba prositi nikogar, da bi pomagal njej in očetu. Toda spomladi 1907 jo je zaradi bolehnosti spet izgubila.

Nekaj življenjskega upanja je to leto prinesel zakon o volilni pravici. Franc Jožef I. ga je podpisal s težko roko 26. januarja 1907. Upa-

la je, da bo Ivan volilni kandidat na Kranjskem in da se bo za oba, za celo družino pa tudi za Löfflerjeve, spremenilo življenje, ko bo izvoljen. Izpolnjeval je vse pogoje za poslanca: bil je oseba, ki ima avstrijsko državljanstvo, dovršil je 30 let in po določitih volilnega reda za državni zbor ni bil izvzet ali izključen od volilne pravice. Boljšega socialdemokrata, kot je Ivan, bi težko našli. Poznal je življenje zapostavljenih, odrinjenih, nesrečnih, ljudi brez dela na Dunaju in doma na klanecu. *Glad*, kot je sam zapisal, je videl tudi od blizu.

Za kandidaturo je Ivana pridobil Etbin Kristan, prvi mož Jugoslovanske socialnodemokratske stranke. Določili so mu litijski volilni okraj, ki je obsegal sodne okraje Litijskega, Višnja Gora in Radeče. Delal je poldrugi mesec. Pred nastopi se je oblekel čedno, v zgornjem notranjem žepu pa je imel skrit rožni venec. Vedel je, kako je treba ravnati z nasprotnikom. Na vrsti je bila najprej Litija. Nato Zagorje. O tem shodu je 13. aprila 1907 pisal časopis Slovenec:

"Velika je bila agitacija za ta shod. Od hiše do hiše so nosili soc. demokratje listke za javen volilni shod. Zbralo se je res precej ljudstva na belo nedeljo popoldne, večinoma iz radovednosti, da vidijo in slišijo Cankarja. Tudi žensk ni manjkalo, kmečkih volilcev pa je bilo jako malo. ... Kandidat Cankar se predstavi in pripoveduje, da je bil 8 let na Dunaju, kjer je največ soc. demokratov (?), da je brezdomovinec, kakor delavci, zato se je že dalj časa zanimal za soc. demokratske ideje. ... Program njegov, je bilo zabavljanje čez SLS. ... Zaletel se je še v knezoškofa, ker je pred leti obsodil njegove umazane pesmi. In bilo je konec. Najlepše je bilo še tedaj, ko je dokazoval, da ima tudi on vero s tem, da je potegnil iz znotranjega žepa – rožni venec – in rekel: 'Pa naj ga pokaže kdo izmed klerikalcev, če ga ima. In reče naj kdo, če nismo mi bolj verni kot oni.'"

Leto 1907.

Državni zakonik

za

kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru.

Kos IX. — Izdan in razposlan dne 26. januarja 1907.

Vsečina: (Št. 15—17.) 15. Zakon, s katerim se izpreminjajo §§ 1, 6, 7, 12 in 18 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l., oziroma zakoni z dne 2. aprila 1873. l., z dne 12. novembra 1886. l. in z dne 14. junija 1896. l. — 16. Zakon, s katerim se izpreminja § 5 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. — 17. Zakon o volitvi udov zbornice poslancev državnega zbora.

15.

Zakon z dne 26. januarja 1907. l.,

s katerim se izpreminjajo §§ 1, 6, 7, 12 in 18 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. (drž. zak. št. 141), oziroma zakoni z dne 2. aprila 1873. l. (drž. zak. št. 40), z dne 12. novembra 1886. l. (drž. zak. št. 162) in z dne 14. junija 1896. l. (drž. zak. št. 168).

S pritrditvijo obeh zbornic državnega zbora ukazujem tako:

Člen I.

Na mesto drugega odstavka § 1 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. (drž. zak. št. 141) stopijo naslednja določila:

Po §§ 3 in 5 v gosposko zbornico poklicani udje morejo biti voljeni v zbornico poslancev. Ako vzprejmejo tako volitev, počiva za dobo tega mandata članstvo v gosposki zbornici.

Ako se kak poslanec po §§ 3 ali 5 pokliče v gosposko zbornico, počiva njegovo članstvo v gosposki zbornici, dokler ni odložil svojega mandata kakor poslanec.

(Slovenisch.)

Člen II.

§§ 6 in 7 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. (drž. zak. št. 141) izgubita svojo moč v besedilu, določenem s členom I zakona z dne 2. aprila 1873. l. (drž. zak. št. 40), s členom I zakona z dne 12. novembra 1886. l. (drž. zak. št. 162) in členom II zakona z dne 14. junija 1896. l. (drž. zak. št. 168), in naj se glasita v bodoče:

§ 6.

V zbornico poslancev se voli 516 udov, in sicer v številu, ki je za posamezne kraljevine in dežele določeno tako:

Za kraljevino češko	130
za kraljevino Dalmacijo	11
za kraljevino gališko in vladimersko z veliko vojvodino krakovsko	106
za nadvojvodino avstrijsko pod Anižo	64
za nadvojvodino avstrijsko nad Anižo	22
za vojvodino salcburško	7
za vojvodino štajersko	30
za vojvodino koroško	10
za vojvodino kranjsko	12
za vojvodino bukovinsko	14
za mejno grofijo moravsko	49
za vojvodino gorenjesleško in dolnjesleško	15
za pokneženo grofijo tirolsko	25

za deželno predarelsko	4
za mejno grofijo istrsko	6
za pokneženo grofijo goriško in gradi-	
ščansko	6
za mesto Trst in njegovo okolico	5

Kako je ude poslanske zbornice, ki jih je potemtakem voliti, porazdeliti na posamezne volilne okraje, to določa volilni red za državni zbor.

§ 7.

Pravico voliti poslanca ima vsaka oseba moškega spola, ki je dovršila 24. leto starosti, ima avstrijsko državljanstvo, po določitih volilnega reda za državni zbor ni izvzeta ali izključena od volilne pravice in biva v kraljevinah in deželah, zastopanih v državnem zboru, v tisti občini (graščinskem ozemlju), v kateri naj vrši volilno pravico, na dan razpisa volitve najmanj že leto dni (§ 66, odstavek 1 zakona z dne 1. avgusta 1895. l. [drž. zak. št. 111]).

Za poslanca more biti voljena vsaka oseba moškega spola, ki ima avstrijsko državljanstvo vsaj tri leta, ki je dovršila 30 leto starosti in po določitih volilnega reda za državni zbor ni izvzeta ali izključena od volilne pravice.

Ako se naj volijo po določitih volilnega reda za državni zbor nadomestniki za poslance, veljajo sprajed stojiča določila o volivnosti tudi za te nadomestnike.

Natančnejše predpise o izvrševanju volilne pravice in o izvedbi volitev obsega volilni red za državni zbor.

Člen III.

§ 12 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. (drž. zak. št. 141) izgubi v svojem današnjem besedilu moč in naj se v bodoče glasi:

§ 12.

Vsi ostali predmeti zakonodajstva, ki v tem zakonu niso izrečno pridržani državnemu zboru, spadajo v področje deželnih zborov v državnem zboru zastopanih kraljevin in dežel in se rešujejo ustavno v teh deželnih zborih in z njimi.

V stvarih, ki spadajo potemtakem na podstavi deželnih redov in tega državnega osnovnega zakona v področje deželnega zakonodajstva, lahko izda deželno zakonodajstvo določila, potrebna za uredbo

predmeta, tudi na polju zakonodajstva kazenskega pravosodja in policijsko-kazenskega ter civilno-pravnega zakonodajstva.

V področje deželnega zakonodajstva spadajo tudi take odredbe o organizaciji državnih upravnih oblastev, ki so pogojene s pristojnostjo deželnega zakonodajstva za organizacijo avtonomnih upravnih oblastev in se gibljejo v mejah načel, pridržanih po § 11, lit. b) tega državnega osnovnega zakona državnemu zakonodajstvu.

Ako bi pa kak deželni zbor sklenil, da naj se ta ali drug njemu prepuščen predmet zakonodajstva razpravlja in rešuje v državnem zboru, preide tak predmet za ta primer in gledé dotičnega deželnega zbora v področje državnega zbora.

Člen IV.

Na mesto četrtega odstavka § 18 osnovnega zakona o državnem zastopu z dne 21. decembra 1867. l. (drž. zak. št. 141) v besedilu, določenem s členom 1 zakona z dne 2. aprila 1873. l. (drž. zak. št. 40), stopi naslednje določilo:

Dokler traja volilna doba, je treba odrediti dopolnilne volitve, kadar kak ud izgubi volivnost, umre, odloži mandat ali sicer iz kakšnega zakonitega vzroka neha biti ud državnega zbora, ako za dotičnega poslanca ni bil voljen nadomestnik. Za ta primer obsega volilni red za državni zbor določila o novih volitvah, ki jih je uvesti.

Člen V.

Določila člena 1 zakona z dne 14. junija 1896. l. (drž. zak. št. 168) so razveljavljena.

Člen VI.

Ta zakon dobi moč hkratu z zakonom, s katerim se izdaja nov volilni red za državni zbor.

Na Dunaju, 26. dne januarja 1907.

Franc Jožef s. r.

Beck s. r.	Klein s. r.
Korytowski s. r.	Bienerth s. r.
Auersperg s. r.	Fort s. r.
Marchet s. r.	Derschata s. r.
Dzieduszycki s. r.	Pacák s. r.
Prade s. r.	Latscher s. r.

9., 10. Državni zakonik za kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru, izdan leta 1907. V paragrafu 6 je naznačeno, koliko članov iz posameznih kraljevin in dežel v monarhiji bo izvoljenih v zbornico poslancev.

Karolina je spremljala volilni direndaj od daleč. Drugi so ji povedali, kaj so pisali časopisi. Boj je bil takšen, da so se iz njega tudi norčevali.

“Škoda tebe Ivan Cankar
Ker si sicer dober člankar.
Da se boš zastonj potil,
In nazadnje tinto pil.”

Da bi ga Karolina odvrnila od vsega naprežanja, je bilo prepozno. Kazalo je tudi, da se je čisto vživel v novo vlogo. Tudi sam je že februarja 1907 potrdil prijatelju in založniku Schwentnerju: “Ne moreš si niti misliti, kako me ta kandidatura iz nekega čisto drugega razloga veseli. Zdaj šele, v tem boju bom zares spoznal domovino. Ne bojim se prav ničesar; tak govornik, kot so klerikalni klobasarji, sem jaz tudi. In še tiho upanje imam, da bi ‘inteligenca’ rajša zame glasovala, nego za kakega dvoumnega patriota. Glavna stvar pa je, da bom enkrat res *živel* življenje, pa če makár desetkrat propadem!”

In res je *živel* življenje. V nedeljo, 21. aprila 1907, je zboroval v Šmartnem pri Litiji in na Polšniku v okoliških hribih. Že v sredo, 24., in v četrtek, 25. aprila, pa je v dvorani Ljudskega odra v Trstu predaval na temo Slovensko ljudstvo in slovenska kultura. Nato v litijskih hribih. In za 1. maj, v sredo, spet v Zagorju. Pogled na rudarski kraj – veličasten. Povsod zastave. Dopoldne – obhod z godbo, potem shod. “Dragi prijatelji! Tako kot lani, praznujemo tudi letos praznik prvega maja v znamenju boja. Po dolgem, večdesetletnem naporu smo dosegli orožje za vsak nadaljnji boj – in prvikrat imamo priložnost, da *porabimo* to orožje,” je govoril že skoraj hripavo, a naglas, ker je bila množica pred njim res velika. “Socialna demokracija bo izvojevala ta velik boj. 14. maj je začetek. Nekoč bomo slavili svoj veliki praznik.” ... Nato je bila veselica. Pa še gledališka predstava.

Godba, valčki in polke so še ves drugi dan odmevali v Ivanovih ušesih. Kadar te poslušša več kot 500 ljudi, si kot v vrtincu. In potem pridejo k tebi še znanci, ti čestitajo, da si *jim čisto prav povedal, nasprotnikom!* Tudi Kristan je bil zadovoljen. Cankar je dobil v Zagorju 495 glasov, njegov volilni protikandidat Fran Povše pa le 73.

V četrtek popoldne, dan po 1. maju, še malo zasneženem, ker so v Ljubljani čistili sneg od prejšnjega dne le *pred boljšimi hišami*, kot so pisali časopisi, se je pri Ivanu oglasila Karolina. Bila je lepa, kot so ženske pri enaintridesetih, kolikor jih je imela, bila je takšna kot ženske, ki že vedo, kaj je življenje. Vendarle nekoliko bledečna in utrujena. Besede *lakota* ni imela na ustih, tudi besede *revščina* ne. Nekoč je to omenila v tistem pismu, ki ga je pisala Ivanu, še preden je šla na Dunaj in na katerega ni odgovoril. Takrat je prosila brata za pomoč zase in za očeta z besedami, ki jih človek ponavadi težko pove ali napiše drugemu, ko ve, da ni nobenega upanja, da bi ta drugi to razumel in tudi Ivan ni: “... mašina atova je zastavljena za 20 gl, in druge stvari, ki ni vredno da bi jih naštevale ... Ampak mene je sram da bi drugi ljudje, videli to nesrečno siromaštvo, ki na noben način noče od nas ...” Zdaj je stanovala pri Šimnovi teti v Ljubljani, medtem ko je bil Ivan v času volilne kampanje gost Etbina Kristana.

Otoplilo se je in maj je začel kazati svoje običajno razkošje – z vonjem razprtih cvetov divjih kostanjev ob Ljubljani in jasmina v tivolskem parku. Vzdušje po 1. maju, ko se ne moreš izogniti, ne da bi se vsaj sprehodil. Še posebej Ivan, ki je, če ni zboroval, pisal čez dan v redakciji časopisa Rdeči prapor. V enem izmed večerov je sedel z Maro Tavčarjevo in njeno prijateljico pred kavarno Tivoli. Živahno so se pogovarjali, ko je Ivan nenadoma planil pokonci, se popolnoma spremenjenega obraza prijel za prsi in bolešno

11. Prvotni Šentjakovski most v Ljubljani od leta 1896.

kriknil: "Joj, kako me je zbolelo srce!" Ura je bila pol osmih, pogovor je zamrl in odšli so proti mestu. Drugi dan je povedal, da je njegova sestra skočila v Ljubljano.

Istega dne, v soboto, 4. maja 1907, sta pisala o tem dnevnika: *Slovenec* in *Slovenski narod*.

"Sinoči je okolu polu osme ure skočila v Ljubljano s Št. jakobskega mostu kuharica Karolina C. Ko je bila v vodi je pričela klicati na pomoč. Čolna, ki je bil priklenjen, ni bilo mogoče odvezati!! Tako je ta malomarnost povzročila smrt nesrečnega dekleta. Končno so odpeli čoln steklarja Leopold Fischer in Ivan Čučnik in pekovski pomočnik Jožef Cimperman ter veslali za samomorilko, a je niso mogli dohiteti. Po obupnih klicih je izginila v valovih narasle Ljubljanice. Veslali so potem še do sv. Petra mostu, dobili pa so samo njen klobuk in boo," je med ljubljanskimi novicami zapisal *Slovenec*.

Slovenski narod je poleg tega dodal, da je bila Karolina C. rojena 5. novembra 1875 na Vrhniki in tjakaj pristojna, razpisal pa se je tudi o vzroku dejanja z besedami: "Vzrok samomora je baje obup, ker ni mogla, vsled bolezni nastopiti neke službe v Zagorju. Oblečena je bila v črno zgornjo in svežo belo spodnjo obleko ..."

12. Sedanji Šentjakovski most v Ljubljani od leta 1915.

V ponedeljek, 6. maja, je Ivan pisal Steffi: "Danes Ti, žal, ne morem napisati vedrega pisma. V petek, proti večeru, je skočila v vodo moja sestra, ki si jo spoznala na Dunaju. Iskali so jo še v soboto popoldne. Dan pred tem, ko je storila samomor, je bila pri meni in nisem opazil pri njej nič posebnega; bila je dobro razpoložena, kadila je cigarete. Obljubila je, da bo prišla še naslednji dan. V petek popoldne je napisala dolgo pismo, ki ga je pustila za sabo, oblekla se je v sveže perilo in črno gornje oblačilo. Pri padcu z mostu je zadela v mostni steber in bila, verjetno takoj nezavestna. Zbralo se je veliko ljudi, ki pa na nesrečo niso mogli odkleniti rešilnega čolna ... Pismo, ki ga je pustila, je polno obupa, toda zdi se, da ga je napisala mirno. Glavni razlog za njeno odločitev je bila bolehnost; ni smela več delati in si je umišljala, da bi morala odslej živeti od milosti svojih bratov in sorodnikov."

Poleg tega je zaročenki istega dne, tako kot v prejšnjem pismu, poleg volilnih načrtov, izrazil še žalost zaradi Karoline: "Ta reč mi zelo teži srce; šele ko človeka izgubiš, se spomniš, da si ga rad imel. In potem se domisliš vsega nemogočega, vsake neprijazne besede, ki si jo morda kdaj le slučajno, izrekel."

Tedaj se je morda spomnil tiste ekspres kar-te, ki ji je napisal takrat, ko ga je iskala na

Dunaju: "... Vi imate roke, lahko vam, jaz imam samo glavo in s to glavo si prislužim komaj par dobrih črevljev ..." Se ve, da čisto tako ni bilo. O, Ivan.

Tudi bratrancu Francu, ki je bil z njim štiri leta kasneje, se je zdelo nenavadno: "Kako neznansko drugačen je bil, kot so mi ga opisovali, ali pa sem si v domišljiji ustvaril njegovo podobo, ko pa so včasih pri nas in pri teti o njem tako čudno govorili. In, če ljudje porečejo za nekoga, da propada, se pogublja in v beznicah zapravlja zdravje in denar, on pa se nenadoma prikaže med njimi kot svetel oblak in jih vse zasenči, s svojo čistočo, omiko in nadvse prikupno domačnostjo, ali se niso prvi zmotili?"

Čudno govorjenje o Ivanu se je tudi Karolini zmeraj zdelo krivično. Zato je zastavila vse svoje moči, da bi odstrla vsakršen teman madež z njegove podobe. Dokler je mogla. Vzroke za svoj tragičen konec je z vso svojo nerodnostjo pri pravopisu, a s čistostjo duše, razložila v poslovnem pismu.

Najprej je prosila za razumevanje: "Upam, da se mi bo posrečilo kar že toliko časa pripravljam: končati si to nesrečno življenje. Kdor obsoja samomorilce ta si gotovo ne more predstavljati kakšno strahoto tak človek s seboj nosi kako se oprijemlje za vsako bilko kako odlaša, in odlaša in šele kadar nikjer nič več ni kadar je tema krog in krog, in nikjer prijateljske roke ki bi mu pomagala, iz tega močvirja, s kakšnim neznanim strahom se ustavi potem pred smrtjo, kako je svet v tem trenutku lep, in on: *samomorilec* on je tujec, ki ga je človeška družba pahnila od sebe v mrzle smrtne roke!

Bila sem od nekdaj slabotna in *doma* potrebna, toda dom mi je bil pač zmerom v primeri daljavi, s trinajstim letom že me je morala moja uboga mati, če tudi s težkim srcem dati od sebe, in odtlej se mi je zmerom zdelo da le sanjam, teške sanje iz katerih se moram enkrat prebuditi. Upala sem zmerom ter si zidala zlate gradove v zrak, saj drugače bi

ne bilo mogoče prenašati vse to, trpinčil mi je svet dušo, in telo tako da se je oboje krivilo od žaljivih besed prva, od preteških del drugo.

In minilo je leto za letom, med tem umrla je mati in ž njo še tisto malo doma kar ga je bilo dotlje, Vse moje upanje obrnilo se je sedaj do mojih bratov, moje sestre so se pomogle, meni se je pa zmerom zdelo da to ni pravi dom, da bi mi mož ostal zmerom tujec, upala sem zatrdno, da mi bo kateri od bratov dal dom jaz ne vem kaj je bilo krivo da sem tako naivna ostala, s široko odprtimi očmi gledala sem vun kako bratje eden za drugim druge ženske pred sestro protežirajo, vse moje življenje so bile same sanje v drugače bi bila lahko to prej vedela, in tako je prišlo da sem danes v 31 letu svoje starosti popolnoma sama. Zraven tega sem trudna, neizmerno trudna, nimam ne volje niti moči si tudi zanaprej še moj kruh služiti ta grozni kruh *poslov*. Tudi do sedaj bilo bi mi nemogoče, če bi ne imela upov, sedaj pa ko vsi moji Upi v grobu spe moram tudi jaz za njimi, da bi se srečno izteklo da bi me v zadnjem trenutku noben ne motil.

Moč mi je zlomljena ni mi mogoče več vstrajati, bratje me ne marajo prijateljev nikdar imela nisem, glava mi je trudna, in teška in nimam jo kam položiti.

V Smrt torej

Karolina Cankar"

"Karolino še zmeraj niso našli." Tako je Ivan večkrat pisal Steffi. Potem pa se je oglasil materi, gospe Löffler. Opravičuje se, ker more poslati tako malo denarja, nato pa dodaja, da se je nekoliko iztrošil. Prejšnji teden so namreč potegnili iz vode njegovo sestro. "Truplo je naplavila voda dve uri daleč od Ljubljane. Njen obraz ni bil več prepoznaven; sestrična [Barbka] jo je prepoznala po obleki, ker si jo je sešila sama, in po uhanih ... V soboto je bil tukaj tudi moj oče, a se je istega dne vrnil ..." Ivan je za tem poročal o

drugem: "V mojem volilnem okraju je bilo včeraj sijajno zborovanje, vrnil sem se s prepričanjem, da bo šlo tukaj še vse dobro ..." V Zagorju so imeli socialdemokrati shod, na katerem so obravnavali vzroke, zakaj niso na volitvah zmagali. Svoj poraz so sprejeli v upanju – na boljše prihodnost.

Karolinina zgodba je zbledela v tej prihodnosti. Najprej prva svetovna vojna, pa druga, pa ponovna gospodarska kriza ... Kje naj bi bil Karolinin grob? Ivan ni o tem ničesar pisal.

V Nadškofijskem arhivu v Ljubljani je podatek: 19. 5. 1907: Karolino Cankar so potegnili iz Ljublanice pri vevškem mostu. Pokopana je bila (necerkevno) 21. 5. 1907 na pokopališču v Polju pri Ljubljani.

Dobrih sto let potem, *ko je šla*, so neznanci izkazali Karolini virtualno naklonjenost. Na internetni strani je dobila vrtnice, lilije in drugo cvetje. Neka Mackie je zanjo poslala sporočilo: "Love by God." Neki Anonymus pa: "Ne vem, ali ti je kdaj kdo podaril vrtnico,

tudi tega ne vem, ali bi ti bila všeč. A tu jo imaš; meni se zdi lepa – in vsa je samo zate, Karolinica. Upam, da si našla, mir in blaženost in toplino."

13. Barvni vitraž v hotelu Union iz leta 1905.

Pojasnila k nekaterim posameznim besedam, navedenim v članku o Karolini Cankar:

Hofopertheater – das Hofoperntheater – dvorno operno gledališče,

Reingold – Rensko zlato,

kleine Chronik – die kleine Chronik – mala kronika, bahnhof – der Bahnhof – železniška postaja,

Gleis – das Gleis – tir,

Eins – die Eins – ena,

Wartezimmer – das Wartezimmer – čakalnica,

Notizien – die Notizien – notice,

Wacht am Rein – straža na Rimu,

Schönerer – Georg Ritter von Schönerer (17. 7. 1842–14. 8. 1921), avstrijski posestnik in politik v avstro-ogrski monarhiji, dejaven v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju. Pomembnejši zastopnik panger-

manizma in nemškega nacionalsocializma v Avstriji kot tudi radikalen nasprotnik političnega katolicizma. Silovit antisemit.

Kaptol – kapitelj se nahaja v ulici z istim imenom v Sarajevu. Na številki 7 je Vrhbosanska nadškofija, ustanovljena leta 1881 z apostolskim pismom Leona XIII. Ex hac augusta.

Ostara – germanska boginja svitanja, z njo je povezano praznovanje pomladnega ekvinokcija.

Los von Rom – proč od Rima,

Vrhbosna – duhovniki v Vrhbosanski nadškofiji so izdajali najprej Glasnik srca Jezusovega. Leta 1887 je prerasel v list Vrhbosna,

Kaffehaus – das Kaffeehaus – kavarna,

Gasthof – der Gasthof – gostilna.